

УДК 338.24

DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2019-6.32>

Сімахова А.О.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки,
Національний авіаційний університет

УКРАЇНА У ГЛОБАЛЬНИХ КООРДИНАТАХ ТРАНЗИТИВНОЇ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті розглянуто місце України у глобальних соціальних координатах. Встановлено, що соціальна економіка України знаходиться серед країн із транзитивною моделлю соціальної економіки. Виокремлено особливості розвитку моделі соціальної економіки в Україні: низький рівень життя та добробуту населення, постійна депопуляція населення, нереалізований повною мірою потенціал до самозабезпечення населення, невисокий показник очікуваної тривалості життя, недостатній рівень фінансування медицини та скорочення забезпеченості населення лікарями, високий освітній потенціал. Запропоновано такі кроки для виправлення деструктивної ситуації розвитку соціальної економіки в Україні: посилення ролі як внутрішніх, так і зовнішніх джерел фінансування соціалізації економіки, спрощення процедури ведення бізнесу в країні, створення сприятливих умов для вітчизняних та зарубіжних суб'єктів господарювання, реалізація виваженої демографічної політики тощо.

Ключові слова: модель соціальної економіки, Україна, глобальні координати, транзитивна модель, добробут.

УКРАИНА В ГЛОБАЛЬНЫХ КООРДИНАТАХ ТРАНЗИТИВНОЙ МОДЕЛИ СОЦИАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

Сімахова А.А.

В статье рассматривается место Украины в глобальных социальных координатах. Определено, что социальная экономика Украины находится среди стран с транзитивной моделью социальной экономики. Выделены особенности развития модели социальной экономики в Украине: низкий уровень жизни и благосостояния населения, постоянная депопуляция населения, нереализованный в полной мере потенциал к самообеспечению населения, невысокий показатель ожидаемой продолжительности жизни, недостаточный уровень финансирования медицины и сокращение обеспеченности населения врачами, высокий образовательный потенциал. Предложены следующие шаги для исправления деструктивной ситуации развития социальной экономики в Украине: усиление роли как внутренних, так и внешних источников финансирования социализации экономики, упрощение процедуры ведения бизнеса в стране, создание благоприятных условий для отечественных и зарубежных субъектов хозяйствования, реализация взвешенной демографической политики и т. д.

Ключевые слова: модель социальной экономики, Украина, глобальные координаты, транзитивная модель, благополучие.

UKRAINE IN THE GLOBAL COORDINATES OF THE TRANSITIVE SOCIAL ECONOMY MODEL

Simakhova Anastasiia

The article has shown the Ukrainian place in the global social coordinates. It is established that the social economy of Ukraine is among the countries with the transitive social economy model. The peculiarities of the development of the social economy model in Ukraine have been distinguished: low standard of living and well-being of the population, constant process of the depopulation, unfulfilled potential for self-sufficiency of the population, low indicator of life expectancy, insufficient level of financing of medicine, the high educational potential of the population, economic barriers for doing business in the country. The main obstacle to the development of the social economy in Ukraine is the low level of welfare of the population. Unemployment contributes to the spread of social instability and poverty in society, the balance of supply and demand, the misallocation of human resources, the increase in labor migration, the increase in the number of socially vulnerable groups in Ukraine. It is established that the share of migrants in Ukraine is high enough, more than 11%, this situation leads to the leakage of labor reserves, although at the same time it has a positive impact, in particular, alleviates the pressure on the national labor market and helps to maintain the income level of families that left in Ukraine. Practical implementation of the article is devoted to the perspective social directions. The following steps have been proposed to remedy the destructive situation of the social economy development in Ukraine: strengthening the role of both domestic and external sources of financing economy socialization, simplifying the procedure of doing business in the country, creating favorable conditions for domestic and foreign companies and organizations, implementation of perspective demographic policy, provision of high quality medicine to the popula-

tion, providing social security and protection programs, efficient environmental politics. The strengths of countries with a transitive social economy model and Ukraine as well are the high educational potential that should be used to strengthen the social component of country's development.

Keywords: social economy model, Ukraine, global coordinates, transitive model, welfare.

Постановка проблеми. У глобальних соціальних координатах Україна знаходиться серед країн із транзитивною моделлю соціальної економіки. Усі виведені та обґрунтовані характеристики, риси транзитивної моделі соціальної економіки притаманні й Україні. Проте за логікою дослідження, оскільки Україна не є ядром кластеру транзитивної моделі соціальної економіки [1], отже, має свої особливості. Важливість дослідження закономірностей та характеристик розвитку соціальної економіки України у глобальних координатах зумовлена необхідністю виокремлення деструктивних соціальних тенденцій у країні та розроблення дієвих напрямів щодо їх подолання в метриці країн із транзитивною моделлю соціальної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато досліджень присвячено розвитку соціальної економіки в Україні, зокрема таких учених, як: З.І. Галушка, В.М. Геєць, В.О. Гришкін, Н.М. Дєєва, О.В. Длугопольський, С.Е. Сардак, І.О. Стеблянко, Н.В. Стукало [1], І.В. Тимків, Л.М. Тимошенко та ін. Проте поза увагою науковців залишилося питання саме щодо ідентифікації України у глобальних соціальних координатах транзитивної моделі соціальної економіки.

Постановка завдання. Метою статті є визначення місця України у глобальній соціальній метриці країн із транзитивною моделлю соціальної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основною перешкодою для розвитку соціальної економіки в Україні виступає низький рівень добробуту населення. Статистично це підтверджується найнижчим рівнем заробітної плати українців серед країн із транзитивною моделлю соціальної економіки (табл. 1).

Отже, за такого рівня заробітної плати не сформовано належний рівень доходу для працездатних людей у країні. Низький рівень життя населення ще й посилюється високим рівнем індексу споживчих цін, особливо у 2015 р. (рис. 1). Протягом 2014–2015 рр. стрімко

зросла інфляція – відповідно на 24,9% та 43,3%. Разом із тим скоротилася реальна зарплата: у 2014 р. – на 6,5%, а в 2015 р. – на 20,2% (рис. 1).

Зростання інфляції впродовж 2013–2015 рр., безумовно, спричинило зниження доходів значної частини населення. Проте станом на 2017 р. ситуація поліпшилася: рівень інфляції опустився до 111%, а індекс реальної заробітної плати піднявся до 118% (рис. 1).

Незважаючи на проблемні питання забезпечення добробуту українців, важливим стає актуалізація та посилення значення соціальних програм для підтримки мінімальних показників добробуту населення, а також соціального страхування у різних випадках.

Соціальний розвиток України стримується деструктивними чинниками, які взагалі притаманні країнам із транзитивною моделлю соціальної економіки, одним з яких є невисокі показники щодо самозабезпечення та самозайнятості населення. Так, в Україні менше 20% зайнятого населення є самозайнятим, цей потенціал не використовується повною мірою. Своєю чергою, це є основою розвитку соціальної економіки та підґрунтям до самозабезпечення населення. Слід додати, що Україна має найнижчий серед країн кластера транзитивної моделі соціальної економіки показник Індекс економічної свободи – 48,1 [1], що свідчить про те, що в країні для відкриття, ведення та розвитку бізнесу є певні бар'єри адміністративного та економічного характеру.

Окреслені вище негативні тенденції у соціальній сфері, безумовно, потребують активізації залучення як внутрішніх, так і зовнішніх джерел фінансування соціалізації економіки України, а також спрощення механізму діяльності суб'єктів господарювання. Це можуть бути й прямі іноземні інвестиції, й кредитування банками, й фінансування інноваційної діяльності підприємств [7] тощо. Такі джерела фінансування соціалізації економіки України будуть спрямовані не на пряму соціальну допомогу населенню, а на формування підвалин забезпечення самореалізації населення через прове-

Таблиця 1. Динаміка середньомісячної заробітної плати для країн із транзитивною економікою у 2010–2017 рр., дол. США

Країна	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Україна	282,2	330,5	378,7	408,5	292,7	192,0	202,9	263
Сербія	610,5	719,1	652,8	712,9	694,8	561,9	663,6	683,6
Росія	690,0	795,4	863,5	935,8	902,6	481,2	605,7	674,4
Білорусь	408,7	381,9	440,9	570,0	592,0	421,6	436,8	496
Китай	477,7	544,2	627,5	713,3	796,6	817,1	858,1	938,4
Естонія	1050,0	1167,9	1139,6	1260,4	1335,1	1181,6	1994,0	2028,0
Латвія	839,2	918,7	880,1	950,9	1016,3	907,6	1893,8	1988,6
Литва	763,3	826,7	785,3	855,8	879,7	791,6	1880,2	2023,9
Польща	1124,0	1200,6	1117,4	1169,4	1194,3	1021,0	2156,0	2253,8
Болгарія	437,5	496,0	483,4	526,2	555,1	500,2	630	641,6
Словаччина	1203,8	1301,3	1228,6	1296,7	1321,0	1137,7	1983,4	2027,3
Грузія	335,4	376,9	431,4	464,8	463,2	396,8	389	436,7
Угорщина	1066,8	1142,4	1047,8	1076,7	1036,1	888,1	1735,4	1881,3
Словенія	2383,2	2359,6	2309,4	2400,2	2435,9	2051,8	2894,0	2911,0

Джерело: складено за даними [2–6]

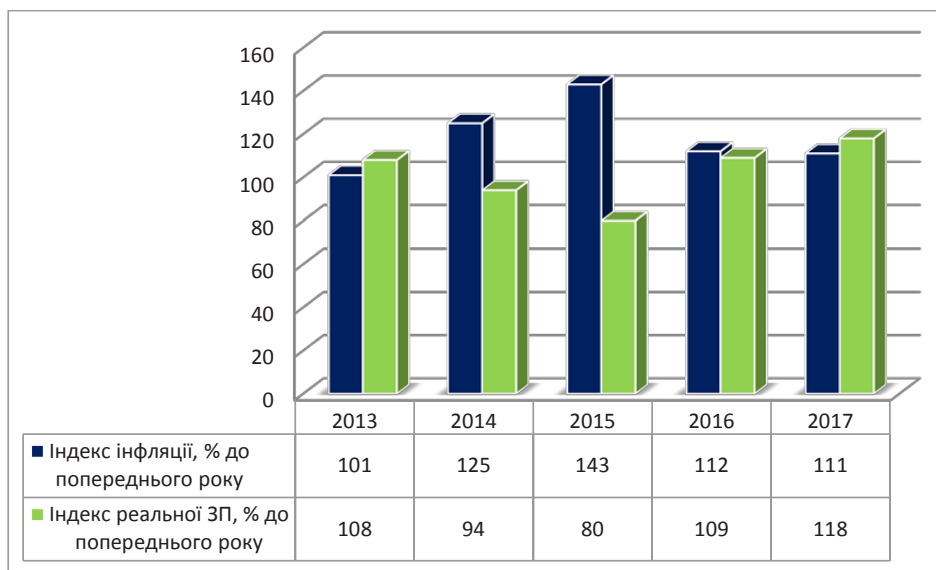

Рис. 1. Динаміка індексів інфляції та реальної зарплати в Україні у 2013–2017 рр.

Джерело: складено за даними [7, с. 27]

дення інноваційної діяльності та відкриття власного рентабельного бізнесу (на основі залучення кредитів).

Окремою проблемою у соціальній сфері України, як і в інших країнах із транзитивною моделлю соціальної економіки, є проблема безробіття. В Україні показник безробіття становить 8–9% [8]. Не викликає сумнівів, що безробіття сприяє поширенню соціальної нестабільності та бідності у суспільстві, порушенню рівноваги з боку попиту і пропозиції, нераціональному використанню людських ресурсів, збільшенню трудової міграції населення, збільшенню чисельності соціально незахищених верств населення та інших негативних соціально-економічних чинників, які негативно позначаються на соціальному розвитку України.

Україні притаманна тенденція щодо скорочення кількості населення як основна характерна риса транзитивної моделі соціальної економіки. Причому частка мігрантів є достатньо високою, понад 11% [9]. Різниця між рівнем життя та доходів є однією з основних причин високих показників трудової еміграції українців. Ця ситуація призводить до вимивання резервів робочої сили, хоча водночас має й позитивний вплив, зокрема знімає напругу на національному ринку праці та сприяє підтримці рівня доходів сімей, залишених в Україні.

Рівень народжуваності в Україні є теж на характерному для даної моделі соціальної економіки низькому рівні – менше 1,5 новонароджених на одну жінку. Якщо проаналізувати динаміку відтворення населення України (табл. 2),

Таблиця 2. Динаміка відтворення населення в Україні у 2000–2017 рр.

Роки	Кількість живонароджень	Кількість смертей	Природний приріст, скорочення (–)	На 1 000 осіб наявного населення		
				кількість живонароджень	кількість смертей	природний приріст, скорочення (–)
2000	385 126	758 082	–372 956	7,8	15,4	–7,6
2001	376 478	745 952	–369 474	7,7	15,3	–7,6
2002	390 688	754 911	–364 223	8,1	15,7	–7,6
2003	408 589	765 408	–356 819	8,5	16,0	–7,5
2004	427 259	761 261	–334 002	9,0	16,0	–7,0
2005	426 086	781 961	–355 875	9,0	16,6	–7,6
2006	460 368	758 092	–297 724	9,8	16,2	–6,4
2007	472 657	762 877	–290 220	10,2	16,4	–6,2
2008	510 589	754 460	–243 871	11,0	16,3	–5,3
2009	512 525	706 739	–194 214	11,1	15,3	–4,2
2010	497 689	698 235	–200 546	10,8	15,2	–4,4
2011	502 595	664 588	–161 993	11,0	14,5	–3,5
2012	520 705	663 139	–142 434	11,4	14,5	–3,1
2013	503 657	662 368	–158 711	11,1	14,6	–3,5
2014	465 882	632 296	–166 414	10,8	14,7	–3,9
2015	411 781	594 796	–183 015	10,7	14,9	–4,2
2016	397 037	583 631	–186 594	10,3	14,7	–4,4
2017	363 987	574 123	–210 136	9,4	14,5	–5,1

Джерело: складено автором за даними [10, с. 41]

то видно, що основною причиною депопуляції в країні є природне скорочення населення. В Україні є негативний тренд рівня смертності.

Це загрозна тенденція у суспільстві: скорочення кількості населення, народжуваності та зростання частки мігрантів, що є проявом необхідності керованого впливу на демографічні процеси в країні.

З огляду на негативну демографічну ситуацію, ще додаються проблеми щодо недостатнього фінансування медицини, нестачі лікарів та проблема ранньої діагностики захворювань. У цьому разі охорона здоров'я є найголовнішим напрямом державної соціальної політики. Основними її завданнями повинні стати виявлення та лікування хвороб на ранніх стадіях, орієнтація на амбулаторне лікування та диверсифікація джерел фінансування медицини в Україні за рахунок приватного сектору та домогосподарств.

Сильним боком країн із транзитивною моделлю соціальної економіки, зокрема й України, є високий освітній потенціал, який треба використовувати для посилення соціального складника розвитку суспільства. Майже 100% населення України є писемним та забезпеченість вчителями є на достатньому рівні.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, слід зазначити особливості розвитку моделі соціальної економіки в Україні у глобальних соціальних координатах транзитивної моделі соціальної економіки, а саме: низький рівень життя та добробуту населення, постійна депопуляція населення, нереалізований повною мірою потенціал до самозабезпечення населення, невисокий показник очікуваної тривалості життя, недостатній рівень фінансування медицини та скорочення забезпеченості населення лікарями, високий освітній потенціал, адміністративні та економічні бар'єри ведення бізнесу в країні. Основними необхідними кроками для виправлення деструктивної ситуації розвитку соціальної економіки в Україні, на нашу думку, є посилення ролі як внутрішніх, так і зовнішніх джерел фінансування соціалізації економіки, спрощення процедури ведення бізнесу в країні, створення сприятливих умов для вітчизняних та зарубіжних суб'єктів господарювання, реалізація виваженої демографічної політики, забезпечення населення якісною медициною, більше охоплення населення програмами соціального страхування та захисту.

1. Stukalo N., Simakhova A. *Global parameters of social economy clustering. Problems and Perspectives in Management*. 2018. № 16(1). P. 36–47. doi: 10.21511/ppm.16(1).2018.04

2. *Average wages*. URL: <https://data.oecd.org/earnwage/average-wages.htm#indicator-chart> (дата звернення: 27.12.2018).

3. *Статистичний щорічник України за 2016 р. / за ред. І.Є. Вернера*. Київ : 2017. 611 с.

4. *Середньомісячна заробітна плата за видами економічної діяльності за період з початку року у 2017 році*. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.12.2018).

5. *Earnings in Serbia*. URL: <http://www.stat.gov.rs/en-US/oblasti/trziste-rada/zarade> (дата звернення: 23.12.2018).

6. *Wages indicators*. URL: <https://tradingeconomics.com> (дата звернення: 27.12.2018).

7. Сімахова А.О. Теоретичне обґрунтування інноваційно-інвестиційних аспектів забезпечення позитивної соціально-економічної динаміки. *Економічний простір*. 2012. № 68. С. 114–119.

8. *Статистичний щорічник України за 2018 р. / за ред. І.Є. Вернера*. Житомир : БУК-ДРУК, 2019. 482 с.

9. *International Migration Report (2017)*. URL: http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017_Highlights.pdf (дата звернення: 03.12.2018).

10. *Населення України за 2017 рік : демографічний щорічник*. Київ, 2018. 138 с.

1. Nataliia Stukalo and Anastasiia Simakhova (2018). *Global parameters of social economy clustering. Problems and Perspectives in Management (open-access)*, 16(1), 36-47. doi:10.21511/ppm.16(1).2018.04

2. OECD (2018). *Average wages*. Retrieved from: <https://data.oecd.org/earnwage/average-wages.htm#indicator-chart> (accessed 27 December 2018).

3. *State Statistics Service of Ukraine (2017). Statistical Yearbook of Ukraine in 2016*. Kyiv. (in Ukrainian)

4. *State Statistics Service of Ukraine (2017). Serednomisyachna zarobitna plata za vylamy ekonomichnoyi diyalnosti za period z pochatku roku u 2017 rotsi [Average monthly wage by economic activity for the period from the beginning of the year in 2017]*. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 20 December 2018). (in Ukrainian)

5. *Earnings in Serbia*. Retrieved from: <http://www.stat.gov.rs/en-US/oblasti/trziste-rada/zarade> (accessed 23 December 2018).

6. *Wages indicators*. Retrieved from: <https://tradingeconomics.com> (accessed 27 December 2018).

7. Simakhova A.O. (2012). *Teoretychne obgruntuвання innovatsiyno-investytsiynykh aspektiv zabezpechennya pozytyvnoyi sotsialno-ekonomichnoyi dynamiky [Theoretical substantiation of innovation and investment aspects of ensuring positive social and economic dynamic]*. *Ekonomichnyy prostir*, 68, 114-119. (in Ukrainian)

8. *State Statistics Service of Ukraine (2019). Statistical Yearbook of Ukraine in 2017*. Zhytomyr. (in Ukrainian)

9. *International Migration Report (2017)*. Retrieved from: http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017_Highlights.pdf (accessed 3 December 2018).

10. *State Statistics Service of Ukraine (2018). Nasednennya Ukrainy za 2017 rik [Population of Ukraine for 2017]*. Kyiv. (in Ukrainian)

E-mail: naffann@i.ua